

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.07.2005, sp. zn. 29 Odo 171/2003, ECLI:CZ:NS:2005:29.ODO.171.2003.1

Číslo: 33/2006

Právní věta: Dlužník, který má v době, kdy se vůči němu stalo účinným postoupení pohledávky, vůči postupiteli pohledávku způsobilou k započtení a který bez zbytečného odkladu poté tuto skutečnost oznámil postupníkovi, může ve smyslu ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák. učinit jednostranný úkon směřující k započtení pohledávky, kterou má vůči postupiteli, přímo proti postupníkovi, jen je-li jeho pohledávka již splatná nebo dovoluje-li mu zákonná úprava (jinde, než v § 529 odst. 2 obč. zák.) započíst i nesplatnou pohledávku.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.07.2005

Spisová značka: 29 Odo 171/2003

Číslo rozhodnutí: 33

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Započtení

Předpisy: § 216 odst. 2 předpisu č. 99/1963Sb.

§ 529 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 539 odst. 2 předpisu č. 513/1991Sb.

§ 580 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 581 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 97 odst. 2 předpisu č. 99/1963Sb.

§ 98 odst. 2 předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 29. 8. 2001 uložil žalovanému, aby do tří dnů od právní moci rozsudku zaplatil žalobkyni částku 151 220,20 Kč s 18% úrokem z prodlení ročně od 4. 4. 2000 do zaplacení (bod I. výroku), ohledně částky 144 264,80 Kč s osmnáctiprocentním úrokem z prodlení od 4. 4. 2000 žalobu zamítl (bod II. výroku) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod III. výroku). Soud vzal za prokázáno, že společnost K. D., a. s. (dále též jen „akciová společnost“), zaplatila žalovanému 4. 4. 2000 omylem (bez právního důvodu) částku 295 485 Kč (šlo o podruhé uhrazenou fakturu č. 4900). Akciová společnost (jako postupitel) pak smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 24. července 2000 (dále též jen „smlouva o postoupení pohledávky“) postoupila pohledávku vzniklou opakovanou úhradou označené faktury žalobkyni (společnosti K. C., s. r. o.) jako postupníkovi. Poté, co postupitel oznámil postoupení pohledávky žalovanému (P. M.), žalovaný dopisem ze 4. 9. 2000 započel proti uvedené

pohledávce své pohledávky vůči postupníkovi v celkové výši 283 799,70 Kč. Co do částky 144 264,80 Kč přitom šlo o splatnou pohledávku představující zákonné úroky z prodlení a smluvní pokutu a co do částky 139 534,90 Kč o pohledávky splatné v budoucnu. Na tomto základě soud dospěl k závěru, že ohledně částky 144 264,80 Kč byla námitka započtení uplatněna důvodně, ve zbývajícím rozsahu však nikoli. Měl totiž – se zřetelem k ustanovení § 359 obch. zák. – za to, že nesplacené pohledávky žalovaného nemohly být účinně započteny proti splatné pohledávce postupníka ani s přihlédnutím k úpravě obsažené v ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák.

K odvolání žalovaného, jež směřovalo pouze proti vyhovujícímu výroku rozsudku ve věci samé ohledně částky 139 534,90 Kč a výroku o nákladech řízení, Vrchní soud v Praze rozsudek soudu prvního stupně rozsudkem ze dne 19. 9. 2002 změnil v odvoláním napadeném rozsahu tak, že žalobu zamítl i ohledně částky 139 534,90 Kč s příslušenstvím (první výrok) a uložil žalobkyni zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů částku 66 118 Kč (třetí výrok). Podle odvolacího soudu je ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák. výjimkou ze zásady, že proti pohledávce splatné nelze započíst pohledávku nesplacenou, a je v poměru speciality ve vztahu k ustanovením § 580 a § 581 obč. zák. nebo § 358 až § 364 obch. zák. Proto nepokládal za správný závěr soudu prvního stupně, že ohledně dalších 139.534,90 Kč s příslušenstvím nebyla námitka započtení důvodná. Odvolací soud dále uvedl, že úkony směřující k započtení pohledávek (ve výši 139.534,90 Kč) žalovaný znovu realizoval i v průběhu odvolacího řízení a že posléze se většina pohledávek, které nebyly splatné ke 4. 9. 2000 splatnými stala, proto lze podpůrně (z procesního hlediska) poukázat i na ustanovení § 154 odst. 1 o. s. ř.

Proti rozsudku odvolacího soudu, a to výslovně do prvního a třetího výroku rozsudku, podala žalobkyně včasné dovolání, namítajíc, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné právní posouzení věci a že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy že jsou dány dovolací důvody uvedené v ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř. pod písmeny a/ a b/). Konkrétně dovolatelka odvolacímu soudu vytýká nesprávný výklad ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák., s tím, že toto ustanovení nemůže prolamovat ustanovení § 580, poslední věty, obč. zák., určující, že zánik pohledávky nastane okamžikem, kdy se setkaly pohledávky způsobilé k započtení. Vadu řízení pak spatřuje v tom, že odvolací soud přijal námitku započtení, kterou žalovaný opětovně vznesl v odvolacím řízení a v rozporu s ustanovením § 205a o. s. ř. vyhodnotil splatnost faktur (ohledně pohledávek, jež žalovaný uplatnil k započtení) jako skutečnost vzniklou po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně. Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaný ve vyjádření požaduje dovolání zamítnout, s tím, že právní posouzení věci odvolacím soudem je správné a s tím, že ustanovení § 205a o. s. ř. se netýká možnosti učinit procesní úkon započtení, jelikož nejde o skutečnost nebo důkaz, který nebyl uplatněn před soudem prvního stupně.

Se zřetelem k bodu 3. článku II. zákona č. 59/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Nejvyšší soud dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 4. 2005.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudu druhého stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Dovolání bylo výslovně podáno též proti třetímu výroku rozsudku odvolacího soudu o nákladech řízení. Jak ovšem Nejvyšší soud vysvětlil již v usnesení uveřejněném pod číslem 4/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, dovolání proti výroku rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení není podle právní úpravy přípustnosti dovolání v občanském soudním řádu účinné od 1. 1. 2001 přípustné, a to bez zřetele k povaze takového výroku (bez ohledu na to, zda jde např. o měnící

nebo potvrzující rozhodnutí o nákladech řízení). Nejvyšší soud proto dovolání v tomto rozsahu podle ustanovení § 243b odst. 5 ve spojení s ustanovením § 218 písm. c) o. s. ř. odmítl.

Dovolání proti prvnímu výroku napadeného rozsudku je ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. přípustné a je i důvodné.

Nejvyšší soud se nejprve - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák. v rozhodném znění platí, že dlužník může použít k započtení vůči postupníkovi i své k započtení způsobilé pohledávky, které měl vůči postupiteli v době, kdy mu bylo oznámeno nebo prokázáno postoupení pohledávky (§ 526 obč. zák.), jestliže je oznámil bez zbytečného odkladu postupníkovi. Toto právo má dlužník i v případě, že jeho pohledávky v době oznámení nebo prokázání postoupení nebyly ještě splatné.

Ustanovení § 580 obč. zák. pak určuje, že mají-li věřitel a dlužník vzájemné pohledávky, jejichž plnění je stejného druhu, zaniknou započtením, pokud se vzájemně kryjí, jestliže některý z účastníků učiní vůči druhému projev směřující k započtení. Zánik nastane okamžikem, kdy se setkaly pohledávky způsobilé k započtení.

Z ustanovení § 581 obč. zák. se podává, že započtení není přípustné proti pohledávce na náhradu škody způsobené na zdraví, ledaže by šlo o vzájemnou pohledávku na náhradu škody téhož druhu. Započtení není přípustné ani proti pohledávkám, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí (odstavec 1). Započíst nelze pohledávky promlčené, pohledávky, kterých se nelze domáhat u soudu, jakož i pohledávky z vkladů. Proti splatné pohledávce nelze započíst pohledávku, která ještě není splatná (odstavec 2). Dohodou účastníků lze započtením vyrovnat i pohledávky uvedené v odstavcích 1 a 2 (odstavec 3).

Pro obchodně závazkové vztahy pak platí ustanovení § 358 obch. zák. v rozhodném znění, které určuje, že k započtení jsou způsobilé pohledávky, které lze uplatnit u soudu. Započtení však nebrání, jestliže pohledávka je promlčena, avšak promlčení nastalo teprve po době, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení.

Dle ustanovení § 359 obch. zák. proti pohledávce splatné nelze započíst pohledávku nesplatnou, ledaže jde o pohledávku vůči dlužníku, který není schopen plnit své peněžité závazky.

Odvolací soud se mýlí (a jeho právní posouzení věci správné není), dovozuje-li, že ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák. je výjimkou z pravidla formulovaného v ustanovení § 581 odst. 2 obč. zák. a § 359 obch. zák. o zásadní nemožnosti započtení nesplatné pohledávky proti pohledávce splatné. Smysl uvedené úpravy je jiný; totiž ten, aby dlužník při splnění dále vymezených podmínek mohl jednostranným úkonem nebo dohodou započíst proti pohledávce svého (nového) věřitele (postupníka) svou pohledávku, kterou má nikoli proti postupníkovi, nýbrž proti postupiteli (původnímu věřiteli). Potud jde o odchylku od úpravy obsažené v ustanovení § 580 obč. zák. dovolující pouze započtení vzájemných pohledávek věřitele a dlužníka. K tomu, aby dlužník mohl učinit úkon směřující k započtení pohledávky, kterou má za původním věřitelem (postupitelem) přímo proti novému věřiteli (postupníku), musí být splněny následující podmínky:

1) Jde o pohledávku způsobilou k započtení (srov. § 581 obč. zák. a § 358 obch. zák.).

2) Dlužník tuto pohledávku měl již v době, kdy se postoupení pohledávky stalo vůči němu účinným (srov. § 526 obč. zák.). Přitom není podstatné, zda v té době dlužníková pohledávka byla již splatná nebo zda splatnost nastala až poté, co postupitel dlužníku oznámil (nebo postupník dlužníku prokázal) postoupení pohledávky.

3) Dlužník bez zbytečného odkladu poté, co mu bylo postoupení pohledávky postupitelem oznámeno nebo postupníkem prokázáno, oznámil novému věřiteli (postupníku), že má vzájemnou pohledávku vůči původnímu věřiteli (postupiteli).

4) Jsou-li splněny předpoklady popsané pod body 1) až 3), může dlužník učinit jednostranný úkon směřující k započtení pohledávky, kterou má za postupitelem, přímo proti postupníku, je-li jeho pohledávka již splatná nebo dovoluje-li mu zákonná úprava (jinde, než v § 529 odst. 2 obč. zák.) započíst si tuto pohledávku, i když splatná není.

V právní teorii srov. k tomu shodně např. Jehlička, O. - Švestka, J. - Škárová, M. a kol: Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání, Praha, C. H. Beck 2004, str. 774.

Úkon žalovaného, směřující k započtení pohledávek žalovaného za akciovou společností (postupitelem), proti pohledávce dovolatelky (postupníka), ze dne 4. 9. 2000, tedy v rozsahu, v němž dlužníkovy pohledávky nebyly splatné (co do částky 139 534,90 Kč), tedy k uvedenému datu zánik pohledávky dovolatelky započtením způsobit nemohl (započtení potud nebylo přípustné).

Protože rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.), Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), jej v dovoláním dotčeném rozsahu, tj. v prvním výroku ohledně částky 139 534,90 Kč s příslušenstvím a ve třetím (závislém) výroku o nákladech řízení zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, 3 a 6 o. s. ř.). Argumenty uplatněné dovolatelkou na podporu závěru o existenci dovolacího důvodu dle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. byly vyčerpány již v rovině dovolacího důvodu dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.